

Významné osobnosti naší univerzity

Antonín Hartmann

V říjnu roku 1939 se v mém životě udál velký zlom, jež jsem tehdy ani zdaleka netušil. Do naší tercie, přesněji do 3. C třídy Státního gymnázia v Brně na ulici V Aleji, zvané ještě nedávno předtím třída Legionářů a po válce až dodnes třída Kapitána Jaroše, přišel učit nový, mladý profesor latiny, který nás překvapil neobvyklými učebními přístupy. Po obligátním zápisu do třídní knihy se usadil vpředu na první volné lavici, rozložil na ní jedno nebo možná dvě lejstra, jak se brzy ukázalo, s abecedním seznamem našich jmen, a po prozkoušení latinských slovníků spojení jako *ancillam formosam magistri vocas* „voláš krásnou služku učitelovu“ nebo *dux cum filia sua in hortum properat* „vojevůdce spěchá se svou dcerou do zahrady“ apod. se jal do lejster zcela veřejně zapisovat známky, věc to v jiných předmětech nebyvalou, neboť ostatní profesori si je zapisovali skrytě do černých notesů, z nichž je předčítali většinou jen rodičům při jejich návštěvách před veřejně obávané sborovny. Ihned jsme učinili příslušná opatření, a protože do lejster na první lavici dohlédli jen spolužáci menšího vzrůstu v lavici druhé, byla ve třídě zavedena instituce tzv. „věštců“ (vati-um), kteří v okamžicích poměrného ticha, někdy dosti dlouhého mezi rychle vyslovenou otázkou tazatele a zpravidla váhavou odpovědí tázaného, na dálku četli a vypisovali z oněch lejster zapsané číslice a zprostředkovali je zájemcům dozadu.

Přitom se brzy zjistilo, že pan profesor Hartmann, tj. „tvrdý muž“, jak se onen nový kantor, metající po třídě smřšť latinských i českých tvarů, opravdu patřičně jmenoval, píše do lejster k známám i jakési divné klikyháky, o nichž vyšlo brzy najevo, že je to těsnopis české soustavy Herout-Míkulíkovy. Tuto mediální vymoženost jsme tehdy někteří z výše uvedeného důvodu – ovšemže bez valného výsledku – začali studovat. Jinak se metodický přístup profesora Hartmanna dal charakterizovat jako přímý tah na branku zkoušeného objektu. Rychlé, přímé a jasné otázky, jednoduchá škála jasných pedagogických hodnocení

od stručného a vysoce pozitivního „dobře“ přes středně negativní „chytráku“, respektující sice lidská práva třináctiletého studenta, ale naznačující jeho víceméně bludnou cestu k správnému postužení příslušné gramatické reality, až k brachiálnímu, tj. ručnímu vyjádření učitelova nesouhlasu s názorem zkoušeného na gramatické otázky intenzivním šroubovitým povytahováním žákových (méně často žákyňiných) příušních kotlet až do povstání na špičky nohou nebo ještě výše.

Tyto dobře miněné pedagogické přístupy, bohatě doplněné jasně formulovanými výklady a rozborů latinské gramatiky, se neminuly – alespoň u mně – jistým účinkem. Neboť můj zpočátku poněkud přezíravý pohled na překlad českých vět typu „otec má dvě nohy, matka a dcera čtyři“ do latiny při procvičování latinských číslovek, hodnocený pro mou osobu před příchodem prof. Hartmanna kdysi v půli měsíce října známkou mezi čísly 2 a 3, byl při následném písemném testu z konce října překvapivě oceněn ze strany prof. Hartmanna známkou 1. stupně; dal jsem se tedy rychle zlákat vidinou eventuálního úspěchu i do budoucna – což vedlo k tomu, že se výukou latiny a staré řečtiny zásluhou prof. Hartmanna živím dodnes.

Odkud se prof. Hartmann tak zčistajasna v Brně objevil a jaký byl předtím běh jeho životní dráhy. Narodil se 14. ledna 1910 v Nebožticích na Hlučínsku na území tehdy pruského Slezska, od r. 1920 zvaných (již na území ČSR) Hněvošice. Po maturitě na hlučínském gymnáziu se zapsal na studium latiny a staré řečtiny na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a po jeho skončení započal svou pedagogickou dráhu právě na svém mateřském gymnáziu výchovou nejmladší generace tzv. Moravců ze svého rodného Hlučínska. Jenže to už se chystal osudný podzim roku 1938, Hlučínsko bylo obsazeno německou armádou a přivtěleno přímo k německé říši. Antonín Hartmann opustil svůj domovský kraj a po ročním působení na Slovanském gymnáziu v Olomouci přichází v říjnu 1939 na brněnské klasické gymnázium a sdílel s ním pak v příštích dvaceti letech v podstatě všechny jeho peripetie.

Stal se tu hned zpočátku ve svých 29 letech v obtížném období tzv. protektorátu výrazným učitelem latiny a staré řečtiny, přes svůj moderní a neotřelý přístup k výuce klasických jazyků učitelem přísným a nesmlouvavým, a přitom spravedlivým a lidsky přístupným. To bylo zvláště důležité v letech druhé světové války, kdy nás jeho námi – spíše tušený než jím záměrně manifestovaný – vzorný vlastenecký postoj morálně velmi posiloval. Po skončení války, kdy se naše třídy v r. 1945 připravovaly k maturitě, jsme ho několikrát zahlédli, jak konal svou občanskou povinnost jako záložní důstojník, povoláný k vojenské službě. Poté se cesty prof. Hartmanna s životními osudy většiny jeho žáků v podstatě nastalo rozešly, moje vlastní cesta se však brzy začala s jeho životní drahou postupně sblížovat v období po mém ukončení vysokoškolských studií latiny a řečtiny a vstupu do praktického života.

To už ovšem neexistovalo na „Jarošce“ klasické gymnázium a byla tu místo něho všeobjímající jedenáctiletka a profesor Hartmann už byl učitelem vyučujícím mimo jiné i matematiku – jež ho nota bene vždycky bavila. Pro mne nastala příležitost k novému a těsnějšímu vzájemnému styku s ním v r. 1960, kdy se Antonín Hartmann stává na základě konkurzu odborným asistentem klasické filologie na Masarykově univerzitě (tehdy přesněji Univerzitě J. Ev. Purkyně).

S jeho příchodem jsme se začali dovídat poměrně více o strastiplných experimentech v československém středním školství a tamní hrůzné personální politice. Ne že bychom neznali podobné věci i z vysoké školy. Já dodnes nevím, jestli se mám stydět nebo nestydět za to, že jsem v r. 1952 při odchodu z vojenské základní služby, kterou jsem absolvoval za Čepičky, dostal z vojny daleko lepší „kádrový“ posudek než dva roky předtím z filozofické fakulty při odchodu na vojnu. A stále mám před očima scény, jak byl v polovině 50. let jeden I. ročník našich posluchačů celkem zbytečně po jeden semestr seznamován s dělnickým prostředím tím způsobem, že děvčata byla každý sudý týden posílána do textilky Mosilany v Obřanech (tamní dělnice se rozhořčeně ptaly, proč tam posíláme jejich děti, když ony samy daly své dcery na studia proto, aby tam nemusely pracovat ve stejných podmínkách jako jejich matky) a chlapci chodili ob týden

do Královopolské strojírny (kde se jich našťestí směl ujmout dnes už nevím který brněnský sportovec a za tichého souhlasu vedení fabriky s nimi provozoval míčové sporty).

To se právě nachezoval čas k tomu, kdy Antonín Hartmann, jak bylo zmíněno výše, přešel jako učitel latiny a řečtiny na Filozofickou fakultu UJEP. A na dlouhých dvacet let převzal hlavní odpovědnost za gramatickou výuku studentů především latiny – s metodologickým přístupem sice poněkud umírněnějším proti létům třicátým, avšak s pedagogickým tlakem i účinkem ještě snad prohloubenějším. Ke své vlastní promyšlené jazykové praxi přidával nyní teoretické výsledky nejnovejších didaktických zkušeností soustavně publikovaných v odborných časopisech vycházejících zejména v německy mluvících krajích a v Itálii, což byly země, s kterými se v tomto směru začínaly rozvíjet na našich oborech od 2. poloviny 60. let zvláště intenzivní vědecko-pedagogické styky. Mimo jiné se od těchto let Antonín Hartmannovi postupně dařilo opatřovat pro Ústav klasických studií i moderní edice řeckých a římských autorů pro jejich soustavnou četbu v seminářích i v rámci osobní přípravy posluchačů ke zkouškám. Antonín Hartmann významně na našem oboru přispěl v 70. letech rovněž k zavedení přísnějšího a promyšlenějšího systému písemných gramatických zkoušek, jejichž realizace bývá pokládána pro tzv. mrtvé jazyky za zvláště důležitou.

K této Hartmannově velmi intenzivní výchovné a výukové činnosti přistoupil v době jeho univerzitní činnosti i odpovědný zájem o řešení vědeckých úkolů: Antonín Hartmann získává začátkem sedmdesátých let vědecký titul kandidáta filologických věd za práci o titulatuře starořímských úředníků. Zároveň se u něho již od 60. let uplatňoval i překladatelský zájem o okruh antických jazyků. Plútarchos, Prokópios, Tacitus, Zósimos a další autoři se stávají předmětem jeho překladatelského zájmu a naopak zase různé instituce naše i zahraniční (např. rakouské kláštery) jej často žádaly o přípravu latinsky psaných statí pro svoje publikace. Tato činnost se postupně dostávala do popředí Hartmannovy odborné aktivity hlavně v období, kdy zejména od začátku 90. let užíval PhDr. Antonín Hartmann, CSc.,

v rodinném kruhu v plném rozsahu zaslouženého důchodu.

Čas jeho pozemského života se naplnil na samém konci r. 2001, kdy zesnul ve věku nedožitých 92 let.

A. BARTONEK

(s použitím Programu Gymnázia na tř. Kap. Jaroše 134. 2001, 224-7)

Jaroslav Kallab

(24. 6. 1879 Nové město na Moravě
- 10. 2. 1942 Brno)

Prof. JUDr. Jaroslav Kallab, významný český vědec a pedagog, žil v letech 1879-1942. Narodil se v rodině advokáta. Studoval na Prvním českém gymnáziu v Brně, kde v roce 1898 maturoval. Po vzoru svého otce se rozhodl pro právníkou kariéru. Zahájil studium na Právnické fakultě Vídeňské univerzity, ve studiu práva pak od roku 1900 pokračoval v Praze. Na Právnické fakultě Karlovy univerzity byl v roce 1903 promován doktorem práva.

V následujících letech pracoval jako justiční adjunkt. Již v této době projevil zájem o akademickou práci. V květnu 1907 se na Právnické fakultě Karlovy univerzity habilitoval pro trestní právo hmotné a trestní řízení. Habilitační práci zpracoval na téma: „*Základy nauky o způsobilosti být stranou a o příslušnosti soudu v trestním řízení rakouském*“. Ja-

ko soukromý docent absolvoval zahraniční studijní pobyty, nejprve na Berlínské univerzitě u prof. Franze von Liszta (trestní a mezinárodní právo) a poté v Paříži na Sorbonně u prof. Emila Augusta Garçona (trestní právo a vězeňství). Věnoval se především oboru trestního práva, ale postupně si začal více všimnout obecnějších pojmů právní vědy a metodologie. Jako autor vědecky fundovaných prací, v nichž stále rozšiřoval filozofickoprávní, obecná a metodologická i noetická východiska objasňování trestněprávních otázek včetně jejich mezinárodních a historických souvislostí, byl roku 1913 jmenován mimořádným profesorem na Karlově univerzitě a začal jako suplent přednášet dějiny právní filozofie.

Po vzniku Masarykovy univerzity v Brně byl v roce 1919 jmenován řádným profesorem dějin právní filozofie a práva a řízení trestního. V roce 1939 byl pověřen i přednáškami v oboru mezinárodního práva veřejného. V letech 1920 - 1921, 1929 - 1930 a 1937 - 1938 působil jako děkan Právnické fakulty a v období 1927 - 1928 byl rektorem Masarykovy univerzity.

V roce 1929 prezident Československé republiky jmenoval prof. Kallaba svým zmocněncem, oprávněným jednat i podepsat dokumenty k přípravě mnohostranné mezinárodní Úmluvy o potírání penězokazectví (Ženeva). Na základě tohoto zplnomocnění se prof. Kallab podílel na vypracování a schválení všech ustanovení této Úmluvy a jejích protokolů. Smyslem přijetí Úmluvy bylo stanovit společná pravidla pro nejúčinnější způsob jak čelit a potírat penězokazectví. Úmluva o potírání penězokazectví se stala významným pokusem o harmonizaci trestního práva na světové úrovni a v současné době je základem i pro ochranu společné evropské měny Euro. Účast prof. Jaroslava Kallaba na přípravě a přijetí Úmluvy o potírání penězokazectví je – nepochybně nejen z tohoto pohledu – záslužnou, nadčasovou a připomenutí hodnou událostí v životě tohoto významného brněnského představitel právní vědy.

Prof. Kallab založil, vybudoval a řídil při Právnické fakultě Masarykovy univerzity Kriminologický ústav. Byl členem České akademie pro vědy, slovesnost a umění (od r. 1919 dopisujícím, od r. 1925 mimořádným a od r. 1932 členem řádným). Od r. 1922 působil ja-